

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Sara Stenberg

Lagstiftarens stora kliv – dags att backa bandet?

En framåtblickande kritisk granskning av förslaget om en utökning av preventiva tvångsmedel utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: David Dryselius

Termin: VT 2024

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR.....	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Avgränsningar.....	5
1.4 Metod och material	6
1.5 Teori och forskningsläget	8
1.6 Disposition.....	9
2 RÄTTSSÄKERHET	10
2.1 Inledning	10
2.2 Formell och materiell rättssäkerhet	10
2.3 Rättssäkerhets- och tvångsmedelsprinciper	11
2.4 Rättssäkerhetskrav och kontrollmekanismer	12
2.4.1 Rätten till personlig integritet.....	12
2.4.2 Rättssäkerhetskrav för inskränkning	12
2.4.3 Kontrollmekanismer.....	13
3 HEMLIGA OCH PREVENTIVA TVÅNGSMEDEL	14
3.1 Inledning	14
3.2 Hemliga tvångsmedel	14
3.2.1 Allmänt.....	14
3.2.2 Fyra hemliga tvångsmedel	15
3.2.3 Förutsättningar för användning	16
3.2.4 Husrannsakan – ett hemligt tvångsmedel?	16
3.3 Preventiva tvångsmedel	17
3.3.1 Allmänt.....	17
3.3.2 Gällande rätt	17
3.3.3 Preventivlagarnas framtidsutsikter	19

4	RÄTTSSÄKERHETSDISKUSSION	22
4.1	Inledning	22
4.2	Rättssäkerhetsgarantier	22
4.2.1	Befintliga rättssäkerhetsgarantier	22
4.2.2	Föreslagna rättssäkerhetsgarantier	23
4.3	Konsekvenser och risker	24
5	FRAMÅTBlickKANDE PERSPEKTIV	26
5.1	Inledning	26
5.2	Diskussion – kommer proposition 2023/24:117 antas?	26
5.3	Behovet av ett helhetsgrepp	26
5.4	Lösningar	27
6	SLUTDISKUSSION	29

Summary

Serious crimes committed within criminal networks have increased drastically in recent years. Shootings and explosions are unusually often occurring in Sweden and now the financing of this deadly violence by drug, smuggling and financial crimes is also discussed in political debates. How to effectively deal with the problem, despite improved technology and a culture of silence in criminal gangs, is an urgent question. One of the discussed solutions is to give criminal investigation authorities extended powers to use preventive coercive measures.

In October 2023, preventive coercive measures went from being reserved to specific serious crimes within the area of Swedish security service to including a broader catalog of crimes. Simultaneously the legal investigation presented its final report, with suggestions to extend the ability to collect data on electronic communications for a catalog of crimes and increase the amount preventive coercive measures. An expansion means that more people can be monitored, which results in increased risks of abuse of authorities.

When using preventive coercive measures, as well as secret coercive measures, there are controlling functions to ensure the rule of law, and prevent abuse within the criminal investigation authorities, so called procedural safeguards. Without these procedural safeguards the regulation would be in conflict with the European Convention on Human rights and the Instrument of government. Therefore, it is necessary to have these effective procedural safeguards to be able to have a system with secret and preventive coercive measures. The mere existence of these procedural safeguards is though not enough, they must also be effective tools to control and minimize the risk of abuse and unlawfulness.

This thesis has the purpose to critically examine the proposal of "Extended possibilities to use preventive coercive measures 2" (Swedish Government Official Reports 2023:60) based on the procedural safeguards in form of controlling functions. The thesis examines how an expansion of preventive coercive measures are to be seen as legally secure from a legal certainty perspective. This will be done using a legal analytical method.

The thesis concludes that the procedural safeguards, suggested in the proposal, are not to be seen as sufficient, and that further considerations should be given. Before expanding preventive coercive measures it should be carefully considered whether it is necessary in a democratic society and what are the risks of successive expansions of the state's powers over individuals. A possible solution is for the legislator to slow down the pace of legislation, create a holistic view of the coercive measures area and rewrite chapter 27 in the Swedish Code of Judicial Procedure, alternatively enact a new collective coercive measures law.

Sammanfattning

Allvarlig brottslighet som begås inom kriminella nätverk har ökat drastiskt under senare år. Skjutningar och sprängningar har blivit alltmer förekommande och nu diskuteras även finansierandet av skjutvåldet genom narkotika-, smugglings- och ekonomisk brottslighet i politiska debatter. Hur man ska komma till rätta med problemet, med hänsyn till förbättrade tekniska förutsättningar och tystnadskulturen inom kriminella nätverk, är en angelägen fråga. Ett av förslagen är att utöka möjligheterna till preventiva tvångsmedel för att ge brottsutredande myndigheter effektivare verktyg att förhindra allvarlig brottslighet.

I oktober 2023 utvidgades preventivlagen från att omfatta brott inom Säkerhetspolisens verksamhetsområde till en bredare brottskatalog. I samband med antagandet presenterade utredningen sitt slutbetänkande, med förslagen att utvidga även inhämtningslagen med en brottskatalog och införa fler hemliga tvångsmedel i preventivlagen. En utökning innebär att reglerna kan tillämpas i fler fall, att fler personer kan övervakas och ökade risker för myndighetsmissbruk.

Vid användandet av såväl hemliga som preventiva tvångsmedel föreligger vissa kontrollfunktioner i syfte att säkerställa rättssäkerheten och motverka missbruk inom brottsutredande myndigheter, så kallade rättssäkerhetsgarantier. Utan rättssäkerhetsgarantierna hade regelverket stått i strid med Europakonventionen och regeringsformen och således utgör dess existens en förutsättning för tvångsmedelsanvändning. Den blotta existensen av rättssäkerhetsgarantier är dock inte tillräcklig, utan de ska även utgöra effektiva verktyg för att kontrollera och minimera riskerna för lagstridighet och missbruk.

Uppsatsen syftar till att kritiskt granska slutbetänkande ”Utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel 2” (SOU 2023:60) med utgångspunkt i rättssäkerhetsgarantierna i form av kontrollfunktioner. Uppsatsen granskar huruvida en utökning av preventiva tvångsmedel är att anse som motiverad ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Detta görs utifrån en rättsanalytisk metod.

Uppsatsens slutsats mynnar ut i att utredningens föreslagna rättssäkerhetsgarantier inte är att anse som tillräckliga, utan att ytterligare överväganden bör göras. Innan preventiva tvångsmedel utökas bör det noggrant övervägas huruvida det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle och vad det finns för risker med successiva utökningar av statens maktbefogenheter gentemot enskilda. Ett lösningsförslag är att lagstiftaren backar bandet, skapar sig en helhetssyn över tvångsmedelsområdet och skriver om 27 kap. RB alternativt stiftar en ny samlad tvångsmedelslag.

Förkortningar

Brå	Brottsförebyggande rådet
Dir	Direktiv
Ds	Departementsserien
EKMR/Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HAK	Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation
HKÖ	Hemlig kameraövervakning
HRA	Hemlig rumsavlyssning
HÖK	Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation
Inhämtningslagen	Lag (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet
JK	Justitiekanslern
JO	Riksdagens ombudsmän
Preventivlagen	Lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RF	Regeringsformen (1974:152)
SFS	Svensk författningssamling
SIN	Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Under senare år har skjutningar och sprängningar i svenska kriminella miljöer ökat kraftigt. Under 2022 noterades historiskt höga nivåer gällande både antalet skjutningar och avlidna följt av skjutvapenvåldet. Trots en knapp minskning 2023 uppmäts fortfarande höga nivåer.¹ Brottsligheten i kriminella miljöer är inte begränsad till skjutvapenvåld och sprängningar, utan är mångfacetterad och innefattar även narkotikabrott, smuglingsbrott och organiserad ekonomisk brottslighet.²

Säkerhetsläget i Sverige har försämrats och hotbilden breddats.³ Samtidigt är förutsättningarna att förhindra och utreda brott i de kriminella miljöerna idag särskilt komplicerade, då tekniska hjälpmedel används av kriminella för planering, kommunikation och som direkta brottsverktyg. Det är svårt att genom annat än tvångsmedelsanvändning uppdaga brottsuppgifter på grund av samarbetsmotståndet och tystnadskulturen inom kriminella miljöer.⁴

Hemliga tvångsmedel regleras i 27 kap. RB där utgångspunkten för användning är att förundersökning har inletts till följd av en konkret misstanke. För att bekämpa den ökade brottsligheten finns möjligheten att använda tvångsmedlen preventivt, alltså utanför förundersökning och utan brottsmisstanke. I preventivlagen (2007:979) anges under vilka förutsättningar preventiva tvångsmedel får användas. Fram till nyligen fanns möjligheten endast för brott inom Säkerhetspolisens verksamhetsområde.⁵

Till följd av ökad kriminell brottslighet inrättades en särskild utredning med uppdraget att överväga möjligheterna att utvidga preventivlagens tillämpningsområde. Delbetänkandet SOU 2022:52 antogs i oktober 2023 som ny lagstiftning, vilken utvidgade preventivlagen med en bredare brottskatalog. Parallellt presenterades utredningens slutbetänkande SOU 2023:60 vars förslag är att utvidga inhämtningslagen (2012:278), som regle-

¹ Polisen (2022); Brå (2023).

² SOU 2023:60 s. 22.

³ Säkerhetspolisen (2024).

⁴ SOU 2023:60 s. 22.

⁵ Prop. 2022/23:126 s. 72.

rar myndigheternas möjligheter att i underrättelseverksamhet inhämta övervakningsuppgifter om elektronisk kommunikation, och införa fler tvångsmedel i preventivlagen. I mars 2024 framförde regeringen en proposition där samma utvidgningar föreslås.⁶

Diskussioner kring ett utökat användningsområde för preventiva tvångsmedel fortsätter. Å ena sidan är det ett effektivt verktyg för de brottsbekämpande myndigheterna, å andra sidan utgör det intrång i enskildas personliga integritet och rättssäkerheten. Avvägningen har gjorts till fördel för effektiviteten flertalet gånger, men vem kontrollerar om detta sker rättssäkert och är dagens kontrollmekanismer tillräckliga?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka om den rådande lagstiftningstendensen att utöka möjligheterna till användning av preventiva tvångsmedel, med utredningens slutbetänkande i fokus, är motiverad ur rättssäkerhetssynpunkt. Syftet besvaras genom följande frågeställningar:

- Hur påverkas rättssäkerheten av att det saknas en enhetlig definition av hemliga tvångsmedel?
- Hur förhåller sig utredningens slutbetänkande SOU 2023:60 till befintliga rättssäkerhetsgarantier och rättssäkerhetskraven på området i stort?
- Vilken framtida utveckling kan tänkas ske på tvångsmedelsområdet för att uppväga rättssäkerhetsbristerna?

1.3 Avgränsningar

Diskussionen om hemliga och preventiva tvångsmedel omfattar en mängd frågor där endast ett urval går att behandla i denna uppsats. Europadomstolens allmänna rättssäkerhetsgarantier är relevanta, men nämns förhållandevis kort till följd av bristande utrymme. Enskilda rättigheter och den personliga integriteten är inte huvudfokus och således görs ingen djupgående redogörelse för artiklarna 6, 8 och 13 EKMR.

⁶ Prop. 2023/24:117.

Vidare begränsas uppsatsen till att behandla tvångsmedel i en nationell kontext. Fyra av RB:s sex hemliga tvångsmedel samt husrannsakan kommer beröras, medan postkontroll och hemlig dataavläsning avgränsas bort.

Det har presenterats många utredningar på tvångsmedelsområdet under senare år. Fokus kommer läggas vid preventiva tvångsmedel och utredningens nyligen presenterade slutbetänkande. För att få en helhetsbild av lagstiftningsutvecklingen går det inte att helt bortse från tidigare tvångsmedelsutredningar och propositioner, men detaljer som inte är relevanta för slutbetänkandet avgränsas bort. Utredningens slutbetänkande rör flera delfrågor. Vissa delar av betänkandet ryms inte inom uppsatsen, exempelvis realtidsuppgifter och beslutsordningen i inhämtningslagen. Vidare gäller det som uppsatsen framför om husrannsakan även undersökning på annat ställe och genomsökning på distans, då sambandet tvångsmedlena emellan är nära.⁷ Lagen om särskild kontroll av vissa utlänningar och dataavläsningslagen kommer inte beröras.

Gällande kontrollmekanismer begränsas uppsatsen till domstolsprövning, offentliga ombud och tillsynsmekanismer. Kraven på förutsebarhet, tydlighet och precision diskuteras inte ingående, då tidigare lagstiftningsärenden konstaterat att preventivlagen uppfyller dessa.⁸ Beträffande risker och konsekvenser är uppsatsen ingen uttömmande redogörelse för samtliga risker en utökning kan innebära, utan begränsad till riskerna som sammanhänger med slutbetänkandet. Vidare finns andra lösningar på rättssäkerhetsproblemet än att omarbeta tvångsmedelslagstiftningen, som att införa fler rättssäkerhetsgarantier eller reglera överskottsinformation. En omarbetning kan dock även lösa övriga problem och är därför den enligt mig mest hållbara lösningen.

1.4 Metod och material

Uppsatsen utgår inledningsvis från den så kallade rättsdogmatiska metoden, vars innebörd är omdiskuterad i doktrin. En dogmatisk studie kan beskrivas som en studie inom en bestämd ram. Sandgren beskriver att den juridiska ramen består av rättskällorna, som används i enlighet med rättskälleläran i syfte att fastställa gällande rätt. Med hjälp av

⁷ SOU 2023:60 s. 331.

⁸ SOU 2018:61 s. 118 ff.

lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin fastställs vad som är gällande rätt, de lege lata, genom att beskriva, systematisera och tolka innehållet i gällande rätt.⁹

Vad som är omdiskuterat är hur man förhåller sig till att den dogmatiska metoden medför en inskränkt och deskriptiv studie som hämmar fri argumentation.¹⁰ Kleineman har argumenterat mot att metoden är inskränkt till att diskutera vad som är gällande rätt. Istället hävdas att rättsdogmatiken också bör ägnas åt att kritiskt granska såväl lagstiftning som rättstillämpning och komma med förbättringsförslag.¹¹ Även Jareborg menar att ett steg utanför den traditionella rättsdogmatiska metoden och ett externt perspektiv på rätten, skapar möjligheter för bättre lösningar på juridiska problem. Författaren kan då diskutera och analysera rätten utifrån de lege ferenda, samtidigt som annat än traditionella rättskällor kan användas.¹² Sandgren kritiserar en sådan utvidgning av dogmatiken och anser att detta faller utanför metoden. Ett betecknande av en sådan metod som rättsdogmatisk är felaktigt och ett bättre namn är ”rättsanalytisk metod”.¹³

I uppsatsen används den rättsdogmatiska metoden för att fastställa gällande rätt på tvångsmedelsområdet och analysera de nya lagförslagens innebörd. Vid en extensiv tolkning av dogmatiken kan metoden även analysera och kritisera gällande rätt. Den rättsanalytiska metoden är dock mer fördelaktig gällande att kritisera nya lagförslag, eftersom den tillåter en friare argumentation som kan grundas på allmänt accepterade samhällsvärden, som rättssäkerhet.¹⁴ Eftersom uppsatsens frågeställningar syftar till att analysera hur nya lagförslag gällande preventiva tvångsmedel förhåller sig ur ett rättssäkerhetsperspektiv lämpar sig en rättsanalytisk metod bättre i dessa delar.

Uppsatsen använder ett brett urval av källor där stora delar utgår från rättskällevärdet, men inte alla kan benämnas som traditionella rättskällor. Framställningen avseende rättssäkerhet bygger på teoretiska utgångspunkter skrivna i doktrin och vid rättssäkerhetsredogörelsen i kontexten av hemlig tvångsmedelsanvändning beaktas Europadomstolens praxis. Vid redogörelsen för gällande rätt på tvångsmedelsområdet beaktas främst lagtext och

⁹ Sandgren, TfR 2005 s. 649.

¹⁰ Olsen, SvJT 2004 s. 116.

¹¹ Kleineman (2018) s. 21 ff.

¹² Jareborg, SvJT 2004 s. 4 f.

¹³ Sandgren, TfR 2005 s. 655 f.

¹⁴ Ibid s. 655 f.

förarbeten, men även doktrin när tolkning krävs. Under preventivlagarnas framtidsutsikter presenteras SOU 2023:60.

I rättssäkerhetsdiskussionen ställs utredningarnas rättssäkerhetsgarantier mot några remissvar för att kritiskt granska lagförslaget. Remissinstansernas yttranden faller utanför rättskälleläran, men används ändå då relevant kritik mot utredningarna lyfts. Jag är medveten om urvalet av remissinstanser som är kritiska till lagförslagen och att positiva remissvar finns.

I det framåtblickande kapitlet beaktas lagrådets yttrande och förslaget om en permanent hemlig dataavläsningslag (SOU 2023:78) för att visa att behovet av en helhetssyn även påtalas i andra parallella utredningar. Därefter används propositionen om en samlad straffrättslig terrorismlagstiftning (Prop 2021/22:133), en liknande tidigare lagstiftningssituation, och doktrin för att presentera lösningsförslag.

1.5 Teori och forskningsläget

Uppsatsen syftar till att kritiskt analysera förslaget om en utökad användning av preventiva tvångsmedel utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv som utgår från den liberala rättssäkerhetsteorin. Kortfattat fokuserar den liberala rättssäkerhetsteorin på individens rättighetsskydd. Teorin kan kopplas till den av Frändberg beskrivna rättsstatsideologin, med grundvärdet att den enskilda individens innehar rättsligt skydd mot kränkningar genom statens maktutövning. Hotet är alltså staten och skyddsobjektet är individen, som med hjälp av rättsordningen ska skyddas från statens missbruk. Frändberg diskuterar även krav på rättsstatsvärden, som likhet inför lagen, rättssäkerhet i form av förutsebarhet i rättsliga angelägenheter och rättstrygghet.¹⁵

Peczeniks definition av rättssäkerhet innefattar mer än bara ett krav på förutsebarhet i rättsliga angelägenheter. Utgångspunkten är att det både finns en formell och materiell rättssäkerhet att ta hänsyn till.¹⁶ Såväl begreppet som värdet rättssäkerhet som används i denna uppsats bygger på Peczeniks definition. Det är utifrån den legala rättssäkerhetste-

¹⁵ Frändberg (2000/01) s. 270.

¹⁶ Peczenik (2021) s. 94 f.

orin och Peczeniks rättsäkerhetsbegrepp, som förslaget om utökade preventiva tvångsmedel och dess förenlighet med de grundläggande kraven i RF och EKMR granskas (se 2 kap. om rättssäkerhet).

Gällande forskningsläget har såväl hemliga som preventiva tvångsmedel varit ett intressant forskningsämne under senare år. Lindberg samt Heuman och Gatenheim är två framträdande i doktrin.¹⁷ Det som främst diskuterats är effektiv brottsbekämpning kontra integritetsfrågan för enskilda. Enligt min mening står det klart att preventiva tvångsmedel utgör ett integritetsinskränkande, men samtidigt gynnar brottsbekämpningen. Vidare pekar intresseavvägningen mellan de två motstående intressena åt effektivitetens fördel.¹⁸

Denna uppsats undersöker istället missbruksfrågan och kontrollfunktionerna i sin helhet, utifrån de remissinstanser som kritiserar lagförslagen då det saknas utredningar kring rättsäkerhetsgarantierna. Tillämpningsområdena föreslås utvidgas, men fortfarande utgå från samma kontrollreglering utan tillkommande kontrollfunktioner. Uppsatsen kommer vidare vara framåtblickande och reflektera kring hur tvångsmedelslagstiftningen kan tänkas utvecklas.

1.6 Disposition

Uppsatsens andra kapitel redogör för diskussioner om rättssäkerhetsbegreppet i doktrin. Vidare nämns rättssäkerhetsprinciperna kort, följt av en redogörelse av vilka rättssäkerhetskrav Europakonventionen och regeringsformen ställer upp för hemlig tvångsmedelsanvändning. I kapitel tre beskrivs begreppen hemliga och preventiva tvångsmedel, samt gällande rätt och förutsättningarna för användning i hemligt respektive preventivt skede. Slutligen presenteras utredningens slutbetänkande SOU 2023:60.

Det fjärde kapitlet består av en rättssäkerhetsdiskussion, där utredningarnas rättssäkerhetsgarantier ställs mot riskerna som omnämns i remissvaren. Kapitel fem resonerar kring vilken framtidsutveckling som kan tänkas ske för tvångsmedelslagstiftningen. Sjätte kapitlet består av en slutdiskussion som väver samman ovanstående kapitel och analyserar hur en utökning av preventiva tvångsmedel förhåller sig till rättssäkerhetskraven.

¹⁷ Lindberg (2022) s. 5.

¹⁷ SOU 2012:44 s. 22.

¹⁷ Heuman och Gatenheim (2018); Lindberg (2022).

¹⁸ Prop. 2022/23:126 s. 170 ff.

2 Rättssäkerhet

2.1 Inledning

Detta kapitel redogör för rättssäkerhetsbegreppets innebörd, konkretiserat genom rättssäkerhetsprinciperna. Därefter sammanfattas rättssäkerhetskraven som gäller vid hemlig tvångsmedelsanvändning. Kapitlet utgör utgångspunkten för uppsatsens senare rättssäkerhetsanalys av lagförslagen.

2.2 Formell och materiell rättssäkerhet

Begreppet rättssäkerhet och dess innebörd har ingen entydig definition, utan innebär åtskilliga tolkningar. I doktrin råder en tämligen enhetlig bild av att begreppet syftar till att skapa trygghet hos medborgarna i förhållande till myndigheter och dess myndighetsutövning. Jareborg beskriver kortfattat att "[r]ättssäkerhet är rimligt rättsskydd mot statens legala maktutövning".¹⁹ Det måste dels föreligga stöd i lag för att en myndighetsåtgärd ska vidtas, dels ska reglerna vara lika för alla.²⁰ Att rättssäkerhet innefattar ett förutsebarhetskrav, alltså förutsebarhet i rättsliga angelägenheter, kan anses relativt ostridigt.²¹

Peczenik menar att rättssäkerhet innefattar något ytterligare än bara förutsebarhet och delar in begreppet i två kategorier, materiell och formell rättssäkerhet. Den formella rättssäkerheten innebär ett krav på förutsebara rättsliga beslut medan den materiella rättssäkerheten syftar till rättsliga beslut som även är etiskt godtagbara i samhället. En materiell dimension krävs då säkerhet inte kan föreligga vid utsättande för etiskt förkastliga beslut.²² Det tvådelade rättssäkerhetsbegreppet, som nämndes ovan, utgör grunden för uppsatsens vidare analyser.

¹⁹ Jareborg (1992), s. 81.

²⁰ Beyer (1990/91), s. 392.

²¹ Frändberg (2000/01) s. 270.

²² Peczenik (2021) s. 94 f.

2.3 Rättssäkerhets- och tvångsmedelsprinciper

Advokatsamfundet har samlat vissa allmänna principer som anses utgöra rättssäkerhetsprinciper, nämligen legalitetsprincipen, proportionalitetsprincipen, objektivitets- och likhetsprincipen och offentlighetsprincipen.²³ Vid tvångsmedelsutövande måste myndigheterna förhålla sig till principer som särskilt genomsyrar området, s.k. tvångsmedelsprinciper. JO har i beslut yttrat att dessa fyra principer är legalitetsprincipen, ändamålsprincipen, samt behov- och proportionalitetsprincipen.²⁴

Legalitetsprincipen är en grundlagsstadgad princip i 1 kap. 1 § 3 st. RF, som föreskriver att all offentlig makt utövas under lagarna. Det innebär att det måste finnas lagstöd för all statlig maktutövning. I kontexten av just tvångsmedel innebär principen att det måste finnas en lag som medger intrång i den enskildes rättsfär och att bestämmelserna ska tolkas enligt sin ordalydelse.²⁵

Ändamålsprincipen är en produkt av 2 kap. 20-21 §§ RF och innebär att tvångsmedel endast får användas för de syften som anges i lagen. Myndigheters befogenhet att använda ett tvångsmedel ska således vara bundet till det ändamål för vilket tvångsmedlet har beslutats. Vid verkställighet får tvångsmedlet inte ha annat syfte än vad som beslutats i det enskilda fallet.²⁶

Behovs- och proportionalitetsprincipen är delvis överlappande. Med behovsprincipen menas att ett tvångsmedel endast får användas om det finns ett påtagligt behov och resultatet inte kan nås med mindre ingripande åtgärder. Ett pågående tvångsmedel ska avslutas omedelbart när behovet upphör. Proportionalitetsprincipen, som stadgas i 2 kap. 21 § RF, innebär att det vid varje enskilt tvångsmedelsbeslut ska prövas om arten, styrkan, räckvidden och varaktigheten står i proportion till det tilltänkta tvångsmedlet.²⁷

²³ Se Advokatsamfundets rättsstatliga program från 2021.

²⁴ JO 2018/19 s. 340.

²⁵ Lindberg (2022) s. 62 f.

²⁶ Ibid s. 64 f.

²⁷ Ibid s. 67 f.

2.4 Rättssäkerhetskrav och kontrollmekanismer

2.4.1 Rätten till personlig integritet

Tvångsmedelsanvändning innebär intrång i den personliga integriteten.²⁸ Såväl RF som EKMR uppställer därför vissa krav för att användandet av hemliga och preventiva tvångsmedel ska anses rättssäkert och tillåtet. I svensk rätt stadgas ett grundlagsskydd för den personliga integriteten i 2 kap. 6 § RF. Motsvarande regler finns i EKMR genom rätten till privat- och familjeliv (art. 8), rättvis rättegång (art. 6) effektivt rättsmedel (art. 13).

2.4.2 Rättssäkerhetskrav för inskränkning

I båda regelverken finns undantagsbestämmelser som reglerar när rättigheterna får inskränkas. 2 kap. 20-21 §§ RF föreskriver att det måste finnas stöd i lag samt att åtgärden ska tillgodose ett ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Motsvarande bestämmelse är art. 8.2 EKMR, där det framgår att inskränkningar måste ha stöd i lag, ha till syfte att tillgodose något av de i artikeln uppräknade motiverade ändamålen och vara nödvändiga i ett demokratiskt samhälle.²⁹

Med lagstöd åsyftas även ett förutsebarhetskrav och skydd mot godtyckliga regler. Lagen ska vara tillgänglig för allmänheten och utformad så att inskränkningar kan förutses. Europadomstolen har i sin rättspraxis formulerat vissa minimigarantier som bör lagstaddas gällande hemliga övervakningsåtgärder, exempelvis karaktären på förseelser som kan ge upphov till avlyssningsbeslut, en definition av de personkategorier som riskerar avlyssning och rutiner som ska följas vid användning.³⁰

Tvångsåtgärder får riktas mot personer som inte är misstänkta för brottsligheten förutsatt någon koppling, exempelvis att denne kan antas inneha upplysningar.³¹

I art. 8.2 EKMR uppräknas vad som anses som legitima ändamål. Danelius påpekar att ändamålen är allmänt formulerade, vilket underlättar hänförandet av en inskränkning till något av ändamålen. Vidare lyfts att Europadomstolen sällan lägger någon vikt vid om

²⁸ SOU 2012:44 s. 639.

²⁹ Danelius m. fl. (2023) s. 443

³⁰ Zakharov mot Ryssland, 231 p.

³¹ Ibid, 245 p.

ändamålet är legitimt.³² Gällande nödvändighetsbedömningen har det framförts att medlemsstaterna har ett visst tolkningsutrymme, som Europadomstolen övervakar. Det ingår även en proportionalitetsbedömning som kräver ett ”angeläget samhällligt behov” för att ingreppet ska anses nödvändigt.³³

2.4.3 Kontrollmekanismer

Utöver ovannämnda krav framgår av Europadomstolens praxis att det måste finnas kontrollmekanismer som är ”tillräckliga och effektiva garantier mot missbruk”, utifrån samtliga omständigheter i det enskilda fallet.³⁴ Vid tillräcklighetsbedömningen ska hänsyn tas till de eventuella åtgärdernas karaktär, räckvidd och varaktighet, vilka motiv som krävs för åtgärdsbeslut, vilka myndigheter som har befogenhet att ge tillstånd, utföra och bevaka åtgärderna och vilka rättsmedel de nationella myndigheterna tillhandahåller.³⁵

³² Danelius m. fl. (2023) s. 65 och s. 443.

³³ Kennedy mot Förenade kungariket, 154 p.

³⁴ Klass mot Förbundsrepubliken Tyskland, 50 p.

³⁵ Ibid, 50 p.

3 Hemliga och preventiva tvångsmedel

3.1 Inledning

Avsnittet beskriver inledningsvis straffprocessuella hemliga tvångsmedel för att sedan redogöra för hur dessa kan användas i preventivt syfte, som s.k. preventiva tvångsmedel. Vilka hemliga tvångsmedel som finns och när dessa får användas hemligt respektive preventivt förklaras. Avslutningsvis kommer utredningens slutbetänkande och lagarnas framtidsutsikter beaktas.

3.2 Hemliga tvångsmedel

3.2.1 Allmänt

Det saknas en definition i RB av vad som avses med ett straffprocessuellt tvångsmedel, men kännetecknande är ”direkta ingripanden mot person eller egendom som görs i myndighetsutövning och som utgör intrång i någons rättssfär”.³⁶ Hemliga tvångsmedel är en underkategori till begreppet, vilka innehar en särställning.³⁷

Inte heller vad som utgör ett hemligt tvångsmedel definieras i lag och uttrycket används sällan. Detta kritiseras i doktrin då tvångsmedel som inte anses som hemliga faller utanför flertalet kontrollmekanismer, som överskottsinformationsregler, tillsynsmekanismer och föregående domstolsprövningar.³⁸ Hemliga tvångsmedels särskiljande drag är dock den misstänktes omedvetenhet om vidtagna åtgärder och att det erfordras för att uppnå önskad åtgärdseffekt.³⁹

Hemliga tvångsmedel regleras i 27 kap. RB och utgångspunkten för användning är att en förundersökning har inletts till följd av en konkret misstanke. Tvångsmedlet används som efterhandsverktyg för att utreda och lagföra ett brott. I svensk rätt klassas sex tvångsmedel

³⁶ Lindberg (2022) s. 5.

³⁷ SOU 2012:44 s. 22.

³⁸ Heuman och Gatenheim (2018) s. 266.

³⁹ Lindberg (2022) s. 546.

som hemliga. Fem av dessa regleras i RB, medan det senast tillkomna tvångsmedlet hemlig dataavläsning återfinns i speciallag.⁴⁰

3.2.2 Fyra hemliga tvångsmedel

Det ska nu redogöras kort för innebörden av fyra tvångsmedel i 27 kap. RB, nämligen hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (HAK), hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (HÖK), hemlig kameraövervakning (HKÖ) och hemlig rumsavlyssning (HRA). Det fokuseras på det sistnämnda som är mest relevant för slutbetänkandet.

HAK, tidigare benämnt hemlig teleavlyssning, regleras i 27 kap. 18 § RB och ger möjlighet att i hemlighet avlyssna elektronisk kommunikation genom tekniskt hjälpmedel. I praktiken innebär tvångsmedlet att polisen kan spela in misstänkta telefonsamtal och avläsa e-post eller sms.⁴¹ I 27 kap. 19 § RB återfinns HÖK, som huvudsakligen används för att kartlägga trafik- och lokaliseringssuppgifter. Något förenklat används HÖK för att kartlägga omständigheterna kring en kommunikation och registrera vem som kommunicerat med vem, medan HAK används för att kartlägga den faktiska kommunikationen och ger tillgång till meddelandets innehåll.⁴² HKÖ regleras i 27 kap. 20 a § RB och utgör optisk personövervakning med dolda kameror som inte manövreras på plats. Detta skiljer sig från öppen kameraövervakning som vidtas i brottsbeivrande syften. Övervakningen får inte avse ljudupptagning.⁴³

HRA regleras i 27 kap. 20 d § RB och innebär att myndigheter genom tekniskt hjälpmedel inspelar eller avlyssnar ljud som sker i enrum, i samtal med andra eller liknande situationer som allmänheten inte har tillträde till. Hemlig rumsavlyssning avser vanligen den misstänktes bostad. Avlyssning av annan plats kräver synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer uppehålla sig där.⁴⁴ Tvångsmedlets tillkomst i svensk rätt föregicks av skiljaktiga meningar. I tvångsmedelskommitténs betänkande skildrades stor oenighet eftersom en större krets människor riskerar att inspelas och således infördes inte HRA.⁴⁵

⁴⁰ Lag (2020:62) om hemlig dataavläsning.

⁴¹ Lindberg (2022) s. 567 ff.

⁴² Ibid s. 602 ff.

⁴³ Ibid s. 619 ff.

⁴⁴ Ibid s. 640 ff.

⁴⁵ Prop. 1988/89:124 s. 59.

Buggningsutredningen föreslog återigen ett införande, vilket lagrådet avstyrkte då underlaget var för tunt.⁴⁶ Regeringen lade ändå fram en proposition och HRA infördes som lag.⁴⁷

3.2.3 Förutsättningar för användning

Uppsatsen beskriver nu under vilka förutsättningar hemliga tvångsmedel får användas. Det råder en dubbel riskbedömning med ett brottskrav och ett personkrav.

Gällande brottskravet är en generell förutsättning att det måste röra allvarliga brott. Kraven skiljer sig dock åt beroende på vilket tvångsmedel det är fråga om, eftersom individintrånget är olika ingripande. För samtliga tvångsmedel finns stadgade icke-uttömmande listbrott och minimistraff. För HÖK är kravet minst sex månader i straffskalan, för HAK och HKÖ två år och för HRA 4 år.⁴⁸

I oktober 2023 infördes straffvärdeventiler för flerfaldig brottslighet. Dessa möjliggör en användning av HAK, HKÖ och HRA vid misstanke om flera brott vars samlade straffvärde kan antas överstiga ventilen om 2 års fängelse. Detta ökar utredningsmöjligheterna, när respektive brott har lägre än 2 års straffvärde.⁴⁹ Parallellt råder en trend av att minimistraffen höjs inom straffrätten.⁵⁰

Personmässigt krävs vanligen att någon är skäligen misstänkt för det allvarliga brottet.⁵¹ Undantagsvis kan användande ske för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet.⁵² Vidare måste det vara av synnerlig vikt för utredningen.⁵³

3.2.4 Husrannsakan – ett hemligt tvångsmedel?

Med husrannsakan avses varje av myndighet företagen undersökning av hus, rum eller slutet förvaringsställe oavsett syftet med undersökningen.⁵⁴ Då en enhetlig definition av

⁴⁶ Prop. 2005/06:178 bilaga 4.

⁴⁷ Rskr. 2007/08:11.

⁴⁸ Se 27 kap. 20 b, 18 a, 19 a och 20 d §§ RB.

⁴⁹ Se exempelvis 27 kap. 18 a § 22 p. RB; Prop. 2022/23:126 s. 87.

⁵⁰ Prop. 2023/24:108 s. 41 ff.

⁵¹ Se exempelvis 27 kap. 18 a § 1 st RB.

⁵² Se exempelvis 27 kap. 20 § 2 st RB.

⁵³ Se 27 kap. 18 a, 20, 20 b och 20 e §§ RB.

⁵⁴ Prop. 1975/76:209, s. 147.

hemliga tvångsmedel saknas pågår en diskussion kring hur husrannsaktionsinstitutet förhåller sig till begreppet. Husrannsaktionen anses inte tillhöra de hemliga tvångsmedlen i RB och samma åtgärd enligt polislagen betecknas inte som hemlig.⁵⁵ Däremot anses husrannsaktionen vara en åtgärd som i vissa fall redan kan utföras i hemlighet, genom avstående från att bereda närvarorätt och efterhandsunderrättelse. Därmed föreslås preventivlagen utvidgas från att bara omfatta hemliga tvångsmedel i 27 kap. RB, till att även omfatta tvångsmedel i 28 kap. RB.⁵⁶

3.3 Preventiva tvångsmedel

3.3.1 Allmänt

Med preventiva tvångsmedel menas hemliga tvångsmedel som används preventivt, alltså innan det finns en konkret brottsmisstanke som är föremål för förundersökning. En preventiv användning kan sägas utgöra avsteg från principen att hemliga tvångsmedel endast får användas då en förundersökning är inledd och skäligen misstanke föreligger. Hemliga tvångsmedel används i brottsutredande syfte, medan preventiva tvångsmedel används i underrättelseverksamhet med syftet att upptäcka, förebygga och förhindra särskilt allvarlig brottslighet.⁵⁷

3.3.2 Gällande rätt

Regleringen av de preventiva tvångsmedlen återfinns i flera lagar, varav preventivlagen och inhämtningslagen kommer beskrivas närmare.

3.3.2.1 Preventivlagen

Preventivlagen är tillämplig på alla hemliga tvångsmedel utom HRA. I lagen anges under vilka undantagsförutsättningar tvångsmedelsanvändande får ske utanför förundersökning. Syftet med lagens införande var att ge Säkerhetspolisen och Polismyndigheten bättre förutsättningar för sin brottsbekämpande verksamhet. Fram till i höstas har lagen nästan uteslutande tillämpats inom Säkerhetspolisens verksamhetsområde för brott som

⁵⁵ Se 10 § polislagen.

⁵⁶ SOU 2023:60 s. 332 ff.

⁵⁷ Lindberg (2022) s. 50.

spioneri och terroristbrott.⁵⁸ Genom lagändringar som trädde i kraft i oktober 2023 utvidgades preventivlagens tillämpningsområde med 1 a § som innehåller en mer omfattande brottskatalog. Således kan lagen numera tillämpas även av Polismyndigheten och Tullverket.

För preventivlagens tillämplighet krävs enligt 1 § en ”påtaglig risk för att brottslig verksamhet kommer att utövas inom en organisation eller grupp”, vilket innebär en dubbel riskbedömning. Den första bedömningen rör brottet. Det måste röra sig om brottslig verksamhet som faller under något av de i 1-1 a § preventivlagen uppräknade uttömmande listbrotten. Brottskatalogen består av vissa särskilt allvarliga brott som förekommer inom kriminella nätverk och som hanteras av Polismyndigheten och Tullverket, exempelvis mord och allvarliga narkotika- och smuglingsbrott.⁵⁹

Den andra riskbedömningen i 1 § preventivlagen gäller personen. Det ska för det första befaras att personen tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen som kommer ägna sig åt ett listbrott och för det andra att personen medvetet kommer främja denna verksamhet. Bedömningen av om det finns en påtaglig risk ska grundas på faktiska omständigheter och inte endast spekulationer eller allmänna bedömningar.⁶⁰

Därtill måste åtgärden enligt 5 § preventivlagen vara av ”synnerlig vikt” för att förhindra viss brottslig verksamhet och att på ett mer allmänt plan bedriva undersökningar åsyftas inte. Det stadgas en proportionalitetsprincip som innebär att skälen för åtgärden ska uppväga intrånget som åtgärden innebär i det enskilda fallet.

3.3.2.2 Inhämtningslagen

Inhämtningslagen reglerar förutsättningarna för Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket att i underrättelseverksamhet inhämta övervakningsuppgifter om elektronisk kommunikation från teleoperatörerna. Underrättelseverksamhet utgör i sammanhanget en verksamhet inriktad på att avslöja om en viss, ospecificerad brottslighet har ägt rum, pågår eller kan antas pågå.⁶¹

⁵⁸ Prop. 2022/23:126 s. 72.

⁵⁹ Prop. 2022/23:126 s. 66 ff.

⁶⁰ Prop. 2022/23:126 s. 77.

⁶¹ Prop. 2016/17:186, s. 6.

Till skillnad från preventivlagen, innehåller inhämtningslagen inte någon begränsning gällande vem preventiva tvångsmedel får riktas mot.⁶² Istället begränsas lagens tillämpningsområde huvudsakligen avseende vilka uppgifter som får inhämtas, vilket främst är historiska trafikuppgifter- och lokaliseringssuppgifter enligt 1 § inhämtningslagen. Paragrafens sista punkt öppnar dock för inhämtning av utrustningars rörelsemönster och således realtida lokaliseringssuppgifter. Uppgifterna motsvarar väsentligen de som kan hämtas in genom HÖK, dock inte inhämtning av historiska meddelandeppgifter.⁶³

Inhämtningslagen och preventivlagen är delvis överlappande, men inhämtningslagens ställer något lägre krav då det saknas möjlighet att komma åt samtals- och meddelandehåll.⁶⁴ Enligt 2 § inhämtningslagen måste tre förutsättningar vara uppfyllda för att inhämtning ska få ske. För det första ska åtgärden vara av ”särskild vikt” för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, vilket innebär att åtgärden baserat på goda grunder och faktiska omständigheter kan bedömas ha stor betydelse för att uppnå åtgärdens syfte. För det andra ska den brottsliga verksamheten ha ett tvåårigt minimistraff eller avse vissa i bestämmelsen särskilt uppräknade säkerhetsbrott och för det tredje ska åtgärden vara proportionerlig.

3.3.3 Preventivlagarnas framtidsutsikter

Utredningen om preventiva tvångsmedel lämnade i höstas sitt slutbetänkande SOU 2023:60. Uppdrag var att överväga flera frågor kopplade till möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel i preventivt syfte utanför en förundersökning.⁶⁵ Nedan redovisas närmare slutbetänkandets följande två huvudförslag:

- Ska ytterligare tvångsmedel, som hemlig rumsavlyssning och husrannsakan, införas i preventivlagen?
- Ska inhämtningslagens brottskatalog utvidgas?

⁶² Prop. 2011/12:55, s. 84.

⁶³ Prop. 2015/16:177, s. 6.

⁶⁴ Prop. 2023/24:117, s. 50.

⁶⁵ Dir. 2021:102.

Båda lagändringarna föreslås gälla tidsbegränsat. Förslagen har remitterats och nyligen presenterade regeringen en huvudsakligen överensstämmande proposition.⁶⁶

3.3.3.1 Förslagen gällande preventivlagen

I nuläget är preventivlagen begränsad till alla hemliga tvångsmedel utom HRA. Av direktiv följer att utredningen ska överväga huruvida lagen ska utvidgas till att även omfatta HRA, samt tvångsmedlet husrannsakan.⁶⁷ Utredningen poängterar att förslaget inte rör nya tvångsmedel utan att åtgärderna redan används under förundersökningar.⁶⁸

Vid utvärderingen av preventivlagen fann både utredarna och regeringen att behovet och den förväntade nyttan av preventiv HRA inte vägde upp för det förväntade integritetsintrånget.⁶⁹ Även i slutbetänkandet påtalas att HRA har det mest begränsade tillämpningsområdet då det kan medföra stora integritetsintrång. Myndigheternas behov har dock ökat och åtgärden anses vara ett naturligt komplement till övriga tvångsmedel i preventivlagen. Vidare konstateras att förslaget innebär ökade integritetsrisker och således begränsas tillämpningsområdet till brott med ett fyraårigt minimistraff och vissa säkerhetsbrott.⁷⁰

I promemorian till preventivlagen föreslogs husrannsakan inordnas med övriga tvångsmedel i preventivlagen, vilket enligt regeringen innebar ett för långtgående integritetsintrång.⁷¹ I slutbetänkandet konstateras att förslaget om att införa husrannsakan i preventivlagen innebär ökade integritetsrisker, men att myndigheternas ökade behov av plats-tillträde för eftersökning är större. Vidare föreslås SIN:s tillsyn utvidgas till att omfatta andra tvångsmedel enligt preventivlagen.⁷²

3.3.3.2 Förslaget gällande inhämtningslagen

Slutbetänkandet påpekar att inhämtningslagen för närvarande endast kan tillämpas på vissa samhällsfarliga listbrott och brott med ett tvåårigt minimistraff. Grov ekonomisk brottslighet och tillgreppsbrottslighet som används i kriminella miljöer för att finansiera annan grov brottslighet har oftast ett minimistraff på fängelse i sex månader upp till ett

⁶⁶ Prop. 2023/24:117.

⁶⁷ Dir. 2021:102; Dir. 2022:104.

⁶⁸ SOU 2023:60 s. 26.

⁶⁹ SOU 2012:44 s. 584 ff; Prop 2013/13:237 s. 101.

⁷⁰ SOU 2023:60 s. 301 och 306 ff.

⁷¹ Ds 2005:21 s. 14 f; Prop 2005/06:177 s. 49 ff.

⁷² SOU 2023:60 s. 260 f.

år. Således uppnås inte tröskeln för inhämtning. Samtidigt finns ett stort behov av att i underrättelseverksamhet inhämta uppgifter om sådan brottslighet, vilket särskilt påtalats av Riksrevisionen.⁷³

Med anledning av detta föreslår utredningen en utökad brottskatalog i inhämtningslagen, med grova stöldbrott, bedrägeri, häleri, svindleri, bokföringsbrott, skattebrott, tullbrott, bidragsbrott, penningtvättbrott och marknadsmanipulation. Det krävs att brottsligheten kan antas utövas i organiserad form eller systematiskt. Dessa grova ekonomiska- och smugglingsbrott föreslås självständigt kunna leda till inhämtningsbeslut.

Betänkandet lyfter också frågan om överskottsinformation, dvs information som framkommit vid tvångsmedelsanvändande som saknar koppling till brottet som låg till grund för tvångsmedelsbeslutet. Det föreslås att begränsningen av användandet i inhämtningslagen ska tas bort och endast begränsas av en proportionalitetsbedömning och annan sekretess- och dataskyddsreglering. Det föreslås vidare att brottsbekämpande myndigheter själva ska få bestämma för vilka syften och på vilket sätt informationen ska få användas och lämnas vidare.⁷⁴

⁷³ RiR 2021:30 s. 5 och 8.

⁷⁴ SOU 2023:60 s. 25 och 263 ff.

4 Rättssäkerhetsdiskussion

4.1 Inledning

I avsnittet analyseras huruvida slutbetänkandets förslag om utvidgad användning av preventiva tvångsmedel är förenligt med rättssäkerhetskraven (se avsnitt 2.4.2). Först redogörs för rättssäkerhetsgarantierna och därefter riskerna som remissyttranden lyfter.

4.2 Rättssäkerhetsgarantier

Rättssäkerhetsgarantierna syftar till att kompensera för intrånget tvångsmedelsanvändningen innebär och tillförsäkra att lagstiftningen inte kommer i konflikt med rättssäkerhetskraven (se avsnitt 2.4). Innan lagändringen i oktober 2023 hade preventivlagen och dess rättssäkerhetsgarantier huvudsakligen bedömts vara förenliga med regeringsformen och Europakonventionen.⁷⁵ När ny utvidgande lagstiftning antogs ansåg lagstiftaren att bestämmelserna, med några få förtydliganden, fortfarande var tillräckligt förutsebara, tydliga och precisa.⁷⁶

4.2.1 Befintliga rättssäkerhetsgarantier

4.2.1.1 Preventivlagen

Frågor om tillstånd till preventiva tvångsmedel ska som huvudregel prövas av allmän domstol enligt 6 § preventivlagen. Domstolsprövningen möjliggör en oberoende förhandskontroll av tvångsmedelsanvändningen som är fristående från de brottsbekämpande myndigheterna, där utgångspunkten är kontradiktion. Prövningen anses förenlig med Europakonventionens krav på oberoende och opartiskhet.⁷⁷ Interimistiska beslut från åklagarens sida är tillåtet som en undantagsmöjlighet förutsatt att en efterföljande domstolsprövning erbjuds enligt 6 a § preventivlagen. Sådana beslut aktualiseras främst till följd av domstolens öppettider eller vid brådskande situationer för att förhindra allvarliga brott.⁷⁸

⁷⁵ SOU 2018:61 s. 259 f.

⁷⁶ SOU 2022:52 s. 232 ff.

⁷⁷ Ibid s. 234 ff.

⁷⁸ Ibid s. 236 ff.

Ytterligare en rättssäkerhetsgaranti är att offentliga ombud i vissa fall ska medverka vid tillståndsprövningen enligt 6 § 3 st. preventivlagen och 27 kap. 26-30 §§ RB, med uppgiften att bevaka enskildas integritetsintressen.⁷⁹ Ombudet ska ha tillgång till allt material som ligger till grund för domstolens prövning och ha möjlighet att överklaga domstolens beslut.⁸⁰ Offentliga ombud medverkar endast vid prövningar om HAK, HKÖ och HRA. Skälen till varför ombud inte medverkar vid prövningar om HÖK är att åtgärden anses mindre integritetsingripande och att frågorna ombudet ska bevaka sällan uppkommer.⁸¹

En tredje rättssäkerhet är tillsyn- och kontrollmyndigheterna. JO och JK utövar tillsyn över myndigheternas verksamhet och kan uttala sig i frågor gällande hemlig tvångsmedelsanvändning. Båda är dock extraordinära tillsynsorgan och tillsynen är varken regelbunden eller heltäckande. De brottsbekämpande myndigheterna står emellertid även under tillsyn av SIN, som har till uppgift att värna om rättssäkerheten och integritetsskyddet. Nämnden inrättades för att skapa ett fristående och självständigt organ som säkerställer rätten till effektivt rättsmedel. Tillsynen ska säkerställa att verksamheten bedrivits lagligt. SIN utför inspektioner och andra undersökningar och redovisar sina iakttagelser i uttalanden, men saknar befogenhet att stoppa otillåten övervakning. Riksdagen utövar även parlamentarisk kontroll av tvångsmedelsanvändandet på grundval av en årlig skrivelse från regeringen. Skrivelsen baseras på Åklagarmyndighetens årsredovisning och omfattar de brottsbekämpande myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel samt nyttan av åtgärderna.⁸²

4.2.1.2 Inhämtningslagen

För att besluta om inhämtning krävs ett åklagarbeslut enligt 3 § inhämtningslagen. Vidare utövar SIN, JO och JK tillsyn över lagtillämpningen enligt 5 § inhämtningslagen och kan uttala sig i frågor om tvångsmedelsanvändning. Till skillnad från preventivlagen, saknar inhämtningslagen däremot vissa viktiga skyddsmekanismer. Det finns ingen personbe- gränsning eller föregående domstolsprövning och offentliga ombud närvarar inte vid tillståndsprövningen.⁸³

4.2.2 Föreslagna rättssäkerhetsgarantier

⁷⁹ SOU 2022:52 s. 239 ff.

⁸⁰ SOU 2023:60 s. 423 ff.

⁸¹ SOU 2018:61 s. 154 f.

⁸² SOU 2023:60 s. 259 ff.

⁸³ Dir 2021:102 s. 6.

Samma grundläggande kvalifikationskrav och rättssäkerhetsgarantier som gäller för annan tvångsmedelsanvändning enligt de olika lagarna föreslås gälla för tillkommande tvångsmedel i preventivlagen och inhämtningslagens utökade brottskatalog. Utredningen har bedömt att behovet av att införa de föreslagna möjligheterna väger tyngre än de risker som kan uppstå för enskildas integritet.⁸⁴ Även regeringen framför i propositionen att rättssäkerhetsgarantierna sammantaget får anses tillräckliga.⁸⁵

4.3 Konsekvenser och risker

Risken för missbruk av brottsbekämpande myndigheter vid användning av preventiva tvångsmedel diskuterades redan vid preventivlagens införande. Det befarades att regelverket skulle missbrukas och användas för att söka uppgifter som inte rör det befarade brott som legat till grund för tvångsmedelsanvändandet.⁸⁶

Frågan om myndighetsmissbruk väcks även i remissvar till slutbetänkandet. JO lyfter särskilt införandet av husrannsakan i preventivlagen som riskfyllt. Utredningen konstaterar främst att en husrannsakan enligt preventivlagen inte är ”hemligare” än en husrannsakan enligt RB, när den grundläggande frågan rör i vilket skede staten ska få vidta åtgärden. Enligt RB krävs det som huvudregel antingen att den utsatte personen är skäligen misstänkt för brottet eller att det finns mycket goda skäl att tro att de eftersökta uppehåller sig på platsen. Preventivlagen tillämpas istället i underrättelseverksamhet och sådan husrannsakan riskerar att uppfattas som trakasseri eller otillbörlig kontroll från statens sida.⁸⁷

Ytterligare en risk är att personer som inte har någon direkt koppling till brottsligheten utsätts för tvångsmedelsanvändning. Lagrådet menar att förslaget i slutbetänkandet medför att integritetskränkande åtgärder kan riktas mot en avsevärt vidare krets av personer.⁸⁸ Enligt JO innebär införandet av preventiv HRA en särskild risk för utomstående, då myndigheter dygnet runt kan avlyssna vad som sägs på en plats oberoende av vilka som vistas där. Intrånget är särskilt påtagligt vid avlyssning i känsliga miljöer som bostad eller annat permanentboende.⁸⁹

⁸⁴ SOU 2023:60 s. 163 och s. 277.

⁸⁵ Prop. 2023/24:117 s. 159.

⁸⁶ Prop. 2005/06:177 s. 45.

⁸⁷ Riksdagens ombudsmäns yttrande, s. 6 f.

⁸⁸ Lagrådet utdrag ur protokoll, s. 5 f.

⁸⁹ Riksdagens ombudsmäns yttrande, s. 3 f.

Integritetsskyddsmyndigheten anser brottskatalogen som föreslås införas i inhämtningslagen innebär en väsentlig förändring av lagens tillämpningsområde. Lagen föreslås nu vara tillämplig på ekonomiska brott med ett minimistraff om sex månaders fängelse, jämfört med nuvarande ordning som kräver två år.⁹⁰ Både lagrådet och JO ställer sig kritiska till huruvida detta utgör brottslighet av sådan ”grov, allvarlig, särskilt allvarlig eller samhällsfarlig karaktär” som krävs för att motivera en inskränkning enligt RF och EKMR. Särskilt då EU-domstolen nyligen ställt upp strikta krav på brottsligheten vid inhämtning av lagrade trafik- och lokaliseringssuppgifter.⁹¹

Svea hovrätt påpekar begreppsförvirringen som riskerar att uppstå i rättstillämpningen, då inhämtningslagen innehåller andra begrepp än preventivlagen. I inhämtningslagsfallen ska brottsligheten antas utövas i ”organiserad form eller systematiskt”, medan preventivlagen föreskriver ”inom en organisation eller grupp”. Betänkandena beskriver att rekvisiten delvis har olika innebörd men utelämnar på vilket sätt.⁹²

⁹⁰ Integritetsskyddsmyndighetens yttrande, s. 1 f.

⁹¹ Riksdagens ombudsmäns yttrande s. 2 f; Lagrådets yttrande, s. 8.

⁹² Svea hovrätts yttrande, s. 1.

5 Framåtblickande perspektiv

5.1 Inledning

I detta avsnitt teoretiseras hur det fortsatta lagstiftningsarbetet på tvångsmedelsområdet kommer utvecklas. Inledningsvis diskuteras om regeringens proposition kommer antas. Därefter påtalas behovet av att reformera tvångsmedelslagstiftningen. Slutligen presenteras tänkbara lösningar baserade på hur lagstiftaren tidigare löst liknande situationer och lösningsförslag i doktrin.

5.2 Diskussion om proposition 2023/24:117

Åter ställs riksdagen för samma avvägning som när ny lagstiftning trädde i kraft i höstas. Denna gång övervägs nya utvidgningar av preventiva tvångsmedel. Vid en diskussion kring hur riksdagen kommer besluta bör utformningen av betänkandet och propositionen beaktas.

JO framför i sitt remissvar att betänkandena brister i analysen om behov och integritetsrisker. De brottsutredande myndigheternas egen inställning till ett utökat tillämpningsområde för preventiva tvångsmedel har fått väga tungt.⁹³ Vidare tyder den förkortade remissvarstiden och utredningstiden på att myndigheternas behov prioriteras före remissinstansernas rättssäkerhetssynpunkter. Detta är problematiskt då remissinstanserna inte hinna göra en grundlig förslagsanalys. Ambitionen att utvidga myndigheternas verktyg, medför att analys- och utvärderingsbehovet av de sammantagna effekterna hamnar i skymundan.⁹⁴

Baserat på myndighetsprioriterandet är min uppfattning att riksdagen återigen kommer utvidga tvångsmedelslagstiftningen till förmån för brottsbekämpningen och anta de tidsbegränsade förslagen. Lagrådet lyfter även osannolikheten att tidsbegränsad lagstiftning senare upphävs eller mildras av integritetsskäl.⁹⁵

5.3 Behovet av ett helhetsgrepp

⁹³ Riksdagens ombudsmäns yttrande s. 1.

⁹⁴ Lagrådet utdrag ur protokoll, s. 7 f.

⁹⁵ Ibid s. 7 f.

I förhållande till utredningens slutbetänkande lyfter lagrådet behovet av en utvärdering och översyn av tvångsmedelslagstiftningen. De nu föreslagna utvidgningarna samspejar med flera nyliga lagändringar i tvångsmedelslagstiftningar. Lagstiftningen är komplex, svåröverskådlig och överlappningar mellan lagar och tvångsmedel ökar. En utvärdering av de tidsbegränsade bestämmelserna och en samlad översyn av all reglering av hemliga och preventiva tvångsmedel skulle skapa bättre förutsättningar för en helhetsbedömning av om de inskränkningar regleringen innebär kan anses godtagbara i ett demokratiskt samhälle.⁹⁶

Behovet lyfts även i den aktuella utredningen SOU 2023:78 om ett permanterande av dataavläsningslagen. I utredningen diskuteras lagstiftningens struktur och speciallagsplaceringen. Det anmärks på att det inte finns någon sammanhållen reglering på området, då den materiella tvångsmedelsregleringen har tillkommit vid olika tidpunkter och är inkonsekvent. Även professionella aktörer som dagligen arbetar med hemliga tvångsmedel upplever att 27 kap RB är svårnavigerat, till följd av flertalet hänvisningar mellan RB och speciallagar.⁹⁷

5.4 Lösningar

Lagstiftningstendensen inom tvångsmedelsområdet är igenkännbar från den straffrättsliga terrorismlagstiftningens utveckling. I båda fallen har utvecklingen endast skett till fördel för rättseffektiviteten på bekostnad av integritetsintresset. Lag (2003:148) om straff för terroristbrott (LST) fick utstå kritik för högt tempo vid harmoniseringen av EU:s ramdirektiv, vilket ledde till bristande eftertanke och behovsanalys. Vidare kritiserades terrorismdefinitionen som otydlig och rekvisiten som för allmänt hållna.⁹⁸

Till följd av EU:s rambeslutsändringar blev svensk lagstiftning tredelad, genom LST, finansieringslagen (2002:444) och rekryteringslagen (2010:299). Flera år senare lades en proposition fram då man ville samla de tre straffrättsliga terrorismlagstiftningarna i ett regelverk. Anledningen var att den dåvarande lagstiftningen var uppsplittrad och svåröverblickbar och tjänade på en gemensam reglering med enhetliga begrepp utan laghänvisningar. Lagstiftningen som helhet hade inte setts över och det fanns ett klart behov av

⁹⁶ Lagrådet utdrag ur protokoll, s. 7 f.

⁹⁷ SOU 2023:78 s. 328 ff.

⁹⁸ Prop 2002/03:38 s. 89 och 146 f.

en översyn på området för att åstadkomma en ändamålsenlig, effektiv och överskådlig reglering.⁹⁹ Propositionen antogs och en samlad straffrättslig terrorismlagstiftning infördes genom terroristbrottslagen (2022:666).

I doktrin betonas behovet av en större redaktionell omarbetning av bestämmelserna om hemliga tvångsmedel i 27 kap. RB eller att det som i Finland, införs en särskild tvångsmedelslag. Omarbetningen kan även innefatta generella regler för användning av över-skottsinformation.¹⁰⁰

⁹⁹ Prop. 2021/22:133 s. 64 ff.

¹⁰⁰ Heuman och Gatenheim s. 267 ff.

6 Slutdiskussion

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur den rådande lagstiftningstendensen att utöka möjligheterna till användning av preventiva tvångsmedel, med utredningens slutbetänkande i fokus, är motiverad ur rättssäkerhetssynpunkt. Syftet besvaras genom tre frågeställningar.

Den första frågeställningen rör hur avsaknaden av ett enhetligt begrepp för hemliga tvångsmedel påverkar rättssäkerheten. Det är nämligen svårt att isolera de preventiva tvångsmedlen från de hemliga eftersom det är samma verktyg, bara med olika syften och i olika skeden. Avsaknaden av en tydlig begreppsredogörelse medför oklarhet kring vad begreppet faktiskt omfattar, vilket tenderar att kollidera med legalitetsprincipen då användande av hemliga tvångsmedel kräver uttryckligt lagstöd, vilket saknas. Detta leder även till oförutsebarhet och således brister den formella rättssäkerheten. Särskilt problematiskt är att icke-hemliga tvångsmedel saknar flera kontrollfunktioner, som att de inte omfattas av myndighetstillsynen och saknas regler om överskottsinformation. Det kan visserligen identifieras en utvidgande syn på begreppet i slutbetänkandets diskussion om husrannsakan. Utredningen konstaterar att husrannsakan inte de jure är ett hemligt tvångsmedel, men de facto kan utföras hemligt. Därefter går utredningen direkt på ett införande i preventivlagen, vilket medför att slutsatsen att alla preventiva tvångsmedel är hemliga tvångsmedel inte längre kan dras. Mer förutsebart vore att etablera en vidare definition av hemliga tvångsmedel så att slutsatsen kvarstår.

Nästa frågeställning uppsatsen ska besvara är hur utredningens slutbetänkande SOU 2023:60 förhåller sig till befintliga rättssäkerhetsgarantier och rättssäkerhetskraven på tvångsmedelsområdet. För att se helhetsproblematiken är det viktigt att ha den mängd utredningar som presenterats på tvångsmedelsområdet under senare år, både på det hemliga och preventiva planet, i bakhuvudet. Gällande hemliga tvångsmedel har lagstiftaren etappvis utvidgat antalet hemliga tvångsmedel, samtidigt som det införts straffvärdesventiler vid flerfaldigt brottslighet och minimistraffen inom straffrätten generellt höjs. Det erbjuds alltså fler hemliga tvångsmedel och tröskeln för användning sänks. Att hemliga tvångsmedel är nära till hands och normaliseras medför att skepticismen till preventiv användning också minskar.

Sett till preventiva tvångsmedel gjordes en markant utvidgning av preventivlagen när man i höstas införde en brottskatalog bestående av våldsbrott. Redan då diskuterades om utvidgningen kunde anses rättssäker trots att man huvudsakligen behöll samma rättssäkerhetsgarantier.¹⁰¹ Nu föreslås ytterligare utvidgningar av preventiva tvångsmedel, trots en stagnerad rättssäkerhetsdiskussion. Det förefaller tveksamt ifall samma rättssäkerhetsgarantier kan anses ”tillräckliga och effektiva” när utvidgningen rör inhämtningslagen med färre rättssäkerhetsgarantier och det införs tvångsmedel i preventivlagen som tidigare utslutits av integritetsskäl.

Remissvaren lyfter flera risker gällande slutbetänkandet. Det finns en risk för myndighetsmissbruk vid ett införande av preventiv husrannsakan, då detta kan upplevas som ett utslag av trakasseri eller otillbörlig kontroll från statens sida. Här kan man se att både den formella och materiella rättssäkerheten brister. Vidare lyfts preventiv HRA och risken att fler utomstående personer som inte har någon direkt koppling till brottsligheten utsätts för avlyssning dygnet runt i känsliga miljöer, vilket kan anses oetiskt ur materiell rättssäkerhetssynpunkt. Utvidgandet av fler tvångsmedel i preventivlagen riskerar att komma i konflikt med behovsprincipen om samma resultat kan uppnås genom mindre ingripande preventiva tvångsmedel. Gällande inhämtningslagen lyfts risken att den föreslagna brottskatalogen, innehållandes ekonomiska brott med 6 månaders straffvärde, riskerar att strida mot kraven i EKMR. Brottsligheten är antagligen inte av sådan ”grov, allvarlig, särskilt allvarlig eller samhällsfarlig karaktär” som motiverar en inskränkning. Vidare lyfts risken för begreppsförvirring i den praktiska rättstillämpningen, då inhämtningslagen innehåller andra begrepp än preventivlagen. Om påtalade risker förverkligas kan lagförslagen medföra bristande formell och materiell rättssäkerhet.

Det riktas alltså kritik mot slutbetänkandet på flera punkter ur rättssäkerhetssynpunkt. Risken finns att lagutvidgningarna inte är förenliga med rättssäkerhetskraven och att rättssäkerhetsgarantierna inte längre är tillräckligt effektiva. Det förefaller problematiskt att blunda för remissinstansernas kritik och förkorta utrednings- och remissvarstiden, istället för att bemöta den. En utvidgning torde inte vara motiverad ur rättssäkerhetssynpunkt innan en helhetsutredning av hela tvångsmedelslagstiftningen görs.

¹⁰¹ SOU 2022:52 s. 229 ff.

Uppsatsens sista frågeställning är vilken framtida utveckling som kan tänkas ske på tvångsmedelsområdet för att uppväga för rättssäkerhetsproblematiken. En rådande brist på översyn och enhetlighet kan konstateras, då reglerna är uppdelade i flera regelverk och det kontinuerligt och parallellt sker utvidgningar av respektive lag. Det krävs en samlad översyn av tvångsmedelslagstiftningen och enligt mig finns det två tänkbara lösningar. Antingen ser man tillbaka på hur lagstiftaren resonerade i en liknande situation gällande den hastigt antagna och splittrade terrorismlagstiftning och stiftar en ny samlad tvångsmedelslagstiftning. Alternativt omarbetar man 27 kap. RB utan osammanhängande paragrafer och laghänvisningar.

Vid en omstrukturering möjliggörs en tydligare överblick av vilka konsekvenser den samlade tvångsmedelslagstiftningen faktiskt innebär och vilka rättssäkerhetsåtgärder som måste vidtas. Detta kan också leda till att övriga rättssäkerhetsproblem åtgärdas. Frågan om överskottsinformation kan tydligare regleras, både gällande vilka begränsningar proportionalitetsbedömningen medför och vad som gäller för icke-hemliga tvångsmedel. Eftersom slutbetänkandet föreslår att myndigheter själva ska kunna besluta om överskottsinformation enligt inhämtningslagen torde det krävas riktlinjer även för när detta kan göras. Det kan även införas enhetliga begrepp som har samma innebörd genom hela lagen. Idag används snarlika begrepp i olika lagar, där betydelskillnaden inte framgår. Det är alltså inte tydligt vad som avses och det riskerar att tillämpningen inte blir enhetlig. Detta medför att den formella rättssäkerheten brister, vilket bör åtgärdas.

Avslutningsvis betonas att tvångsmedelslagstiftningen utgör ett undantag från grundlagsstadgade fri- och rättigheter och att de preventiva tvångsmedlen i sin tur utgör ett undantag från huvudregeln om ett förundersökningskrav. Att utvidga lagstiftningen utan en helhetssyn och föreslå kortsiktiga lösningar på ett långsiktigt problem kan urholka grundläggande fri- och rättigheter. Lagstiftaren bör backa bandet innan för stora kliv tagits och konsekvenserna blir större.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Beyer, Claes. (1990/91). *Rättssäkerhet – en formsak*. Juridisk Tidskrift, Nummer 3, s. 389-402.

Danelius, Hans m.fl. (2023). *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Sjätte upplagan, Stockholm.

Frändberg, Åke. (2000/01). *Om rättssäkerhet*, Juridisk Tidskrift, Nummer 2, s. 269-280.

Heuman, Sigurd & Gatenheim, Christoffer. (2018/19). *Några problematiserande aspekter på hemliga tvångsmedel*, JT nr 2.

Jareborg, Nils. (2004). *Rättsdogmatik som vetenskap*, SvJT, s. 1.

Jareborg, Nils. (1992). *Straffrättsideologiska fragment*, Skrifter från Juridiska fakulteten i Uppsala, Nummer 39, Uppsala.

Kleineman, Jan. (2018). 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Lund s. 21–46.

Lindberg, Gunnel (2022). *Straffprocessuella tvångsmedel : när och hur får de användas?*, 5:e uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.

Olsen, Lena. (2004). *Rättsvetenskapliga perspektiv*, Svensk Juristtidning, s. 105–145.

Peczenik, Aleksander. (2021). *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, E-bok publicerad av Juridiska fakulteten vid Lunds universitet.

Sandgren, Claes. (2005). *Är rättsdogmatiken dogmatisk*, Tidsskrift for rettsvittenskap, s. 648–656.

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden och promemorior

Ds 2005:21 Tvångsmedel för att förebygga eller förhindra allvarlig brottslighet.

SOU 2012:44 Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott.

SOU 2018:61 Rättssäkerhetsgarantier och hemliga tvångsmedel.

SOU 2022:52 Utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel.

SOU 2023:60 Utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel.

Propositioner och regeringsskrivelser

Prop. 1975/76:209 Om ändring i regeringsformen.

Prop. 1988/89:124 Om vissa tvångsmedelsfrågor.

Prop. 2001/02:135 Sveriges antagande av rambeslut om bekämpande av terrorism.

Prop. 2005/06:178 Åtgärder för att förhindra särskilt allvarliga brott.

Prop. 2011/12:55 De brottsbekämpande myndigheternas tillgång till uppgifter om elektronisk kommunikation.

Prop. 2016/17:186 Fortsatt giltighet av en tidsbegränsad bestämmelse i inhämtningslagen.

Prop. 2021/22:133 En samlad straffrättslig terrorismlagstiftning.

Prop. 2022/23:126 Hemliga tvångsmedel - effektiva verktyg för att förhindra och utreda allvarliga brott.

Prop. 2023/24:108 Bättre möjligheter att verkställa frihetsberövanden.

Prop. 2023/24:117 Preventiva tvångsmedel för att förebygga och förhindra allvarliga brott.

Rskr. 2007/08:11.

Kommittédirektiv

Dir. 2020:104. Utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel.

Dir. 2021:102. Preventiva tvångsmedel för att förhindra allvarlig brottslighet.

Dir. 2022:104. Tilläggsdirektiv till Utredningen om preventiva tvångsmedel.

Övriga källor

Brottsförebyggande rådet, ”Mord och dråp”, 2023 <<https://bra.se/statistik/statistik-ombrottstyper/mord-och-drap.html>> (hämtad: 10 april 2024).

JO 2018/19, s. 340.

Polisen, ”Sprängningar och skjutningar - polisens arbete”, 2022 <<https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/sprangningar-och-skjutningar/>> (hämtad: 10 april 2024).

Säkerhetspolisen, “Allvarligt omvärldsläge präglar hoten mot Sverige”, 2024 <<https://www.sakerhetspolisen.se/ovriga-sidor/nyheter/nyheter/2024-02-21-allvarligt-omvarldslage-praglar-hoten-mot-sverige.html>> (hämtad: 15 april 2024).

Remissyttranden

Integritetsskyddsmyndighetens yttrande över betänkandet Utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel 2 (SOU 2023:60) <<https://www.regeringen.se/contentassets/dba4f8e8ee944eedab862dd5949d4e0e/integritetsskyddsmyndigheten.pdf>> (hämtad: 1 maj 2024).

Lagrådet, utdrag ur protokoll vid sammanträde 2024-03-06 <<https://www.lagradet.se/wp-content/uploads/2024/03/Preventiva-tvangsmedel-for-att-forebygga-och-forhindra-allvarliga-brott.pdf>> (hämtad: 27 april maj 2024).

Riksdagens ombudsmäns yttrande över betänkandet Utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel 2 (SOU 2023:60) <<https://www.regeringen.se/contentassets/dba4f8e8ee944eedab862dd5949d4e0e/riksdagens-ombudsman.pdf>> (hämtad: 27 april 2024).

Svea hovrätts yttrande över betänkandet Utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel 2 (SOU 2023:60) <<https://www.regeringen.se/contentassets/dba4f8e8ee944eedab862dd5949d4e0e/svea-hovratt.pdf>> (hämtad: 7 maj 2024).

Rättsfallsförteckning

Kennedy mot Förenade kungariket (26839/05) dom den 18 maj 2010.

Klass mot Förbundsrepubliken Tyskland (5029/71) dom den 6 september 1978.

Roman Zakharov mot Ryssland (47143/96) dom den 4 december 2015.